

Kemény István
A SZIGETEKEN

– *Bartis Attila kiállításának megnyitószövege*¹ –

Jáva szigetének Yogyakarta nevű városában van egy utca, aminek az a neve, hogy Imogiri Barat. Ez kivezet egy Imogiri nevű faluba, ahol a yogyakartai szultáni család síremléke van. Ezt az Imogiri Baratot hagyta barátom, Bartis Attila az utolsó előtti napomra, tavalyelőtt, amikor meglátogattam Jáván. Addigra már eltelt három hetünk: közben bejártuk Yogyakarta környékét, Borobudurt, a világ legnagyobb buddhista templomát, voltunk Prambananban, Indonézia legnagyobb hindu templománál, motoroztunk fel a Merapi vulkán tövéig, hallottam lélegezni a Lélegző Dombot az Indiai-óceán partján, szagoltam elütött kígyót, ettem járdán ülve édes disznóhúst, szereltünk motort rizsföld szélén, fedeztük fel együtt a mindössze 28 éve épült, ősi, vasbeton (de tényleg ősinek ható!) lázálomszerű Csirketemplomot is, ami mintha a drága emlékű budapesti Vidámpark barlangcsónakjának architektúráját csempészné Jávára, plazmaképernyőkkel fokozva a misztikát – és áztunk bőrig minden elképzelhető órájában a napnak, motoron és gyalog, esőköpenyben és esőköpeny nélkül. Szóval valamit láttam már eddig Jáva szigetéből, Bartis Attila választott második (harmadik?) otthonából, de ez az Imogiri-beli délután lett a legsűrűbb. Például ekkor láttam életem harmadik legnagyobb fáját (persze az első kettőt is Jáván láttam), és együtt néztük, ahogy a szultáni sír épülete félig megtelik esővízzel. Az itt látható képek közül is több készült ezen a délutánon, ami – Bartis körülbelül ezer Indonéziában töltött napjához képest – igen jó arány.

És ezen a délutánon tette fel Attila (nem először, de most a legkomolyabban) a kérdést nekem, hogy szerintem mit szeret ő annyira ebben a világban. Vagyis Jáván. Én pedig most se tudtam mélyebb választ adni: Yogyakarta, úgy, ahogy most van, a szegénységével, a nyüzsgésével, a vidámságával, az állataival, a használt gépeivel hasonló arra a világra, amiben Attila a hetvenes években Marosvásárhelyen

---

1 Elhangzott a csíkszeredai Új Kriterion Galériában 2019. szeptember 13-án.

volt gyerek, én meg a hatvanas években, Érden. Ez egy olyan világ, ami itt, Európában már elpusztult, és ami helyette most itt van, az csak valami ijesztő, hi-tech üresség, ami elől Attila az indonéz szigetekre jött – ahol az itt látható képeknek a legnagyobb része készült. De ezt már sokszor megbeszéltük, és most sem jutottunk tovább ennél az ürességnél. Attila meghívott vacsorázni egy teraszra egy halászfaluban (amit előző évben vitt el egy kisebb szökőár, de már alig látszott rajta), konkrétan a világ végén, a sötét, villámos-viharos óceán partján, valahol szemben az Antarktisz. Laptopon nézegettük az elkészült képeket.

Nekem is lett volna egy kérdésem hozzá, de végül szokás szerint nem tettem fel: mondd, tulajdonképpen hogy a fenébe bírsz te ilyen csodálatos fényképeket csinálni? Mert az rendben van, hogy ott lóg a nyakadban a gép, és ha meglátsz egy repülőt, akkor megvárod, amíg egy lámpa mögé ér, és biztos kézzel úgy kattintasz, hogy csak a farka meg a szárnya vége lógjon ki a lámpa mögül. Figyelni kell, értem én. Meg sokszor kell kimotorozni az óceánhoz, hogy pont ott legyél, amikor egy akkora kínai sárkányt eregetnek, amekkorát hamisítani se lehetne, mert nincs akkora Photoshop a világon, és akkor ezt a sárkányt úgy kell lefényképezni, ahogy az égből ráront a földre, és a sárkány fele le is kell hogy maradjon a képről, mert úgy hozza igazán a frászt a befogadóra. Meg egyáltalán, a valósággal kell valamilyen türelmes és elnéző álláspontot felvenni: nem szabad siettetni. Én ezt a macskával való kapcsolatomból ismerem: gyerekkoromban sokat kergettem a macskákat, mert meg akartam őket simogatni. Sokára jöttem rá, hogy meg kell állni, ki kell nyújtani az ujjunkat, és várni, mert nincs az a bizalmatlan, letépett fülű, vén kandúr, aki egy idő után ne jönne oda megszaglászni az ujjunkat. Azt hiszem, Bartis Attila fotográfusként a valósággal van így: türelmesen jár a világban, és hagyja, hogy a valóság különféle megnyilvánulásai megszaglásszák a fényképezőgépét. Szóval én ezt értem. Meg persze még szerencse is kell. De hát akinek nincs szerencséje, az nem is lesz fotográfus, mert úgyis hiába. A fotográfusba gyárilag van beleépítve a szerencse. Szóval ezt is értem.

De vannak képei Attilának, amiken vannak valamik, amikre semmi szükség. Például ott az a birka, akire – hadd mondjam, hogy akire! – éles, kegyetlen napsütésben vetődik a fotográfus (Attila) árnyéka, mintha éppen leölné; és ettől az embernek eszébe jut Ószövetség és Újszövetség, vallás, könyörtelenség, megbocsátás, az a birka meg csak

legel a képen; és vakító fehér orrából egy kis (lucernaszerű) mezei növény levelei eltakarnak valamennyit – árny- vagy bábjátékszerűen. A flóra árnyjátéka a faunán... Mintha a talaj bábozna a birkaarc előtt. És én azt nem értem, hogy bír még ez a lucernaszerű valami is ott lenni a képen. Nincs az a valóság, ami úgy szaglássza meg a fényképezőgépet, hogy közben még egy ilyen apróságot is beállít a képen.

Arra bármikor hajlandó a valóság, hogy odaültesse elénk egy buddhista szerzetest a rácsos ablak túloldalára, úgy, hogy csak az elálló füle látsszon hátulról (csak észre kell venni, de hát azért fotográfus az ember!), meg arra a csodára is képes a valóság, hogy egy lukat fúrjon Bartis Attila számára a felhőbe, amin át pont a Merapi oldala látszik, és pont úgy, mintha egy köldökön kukucskálnánk be, amitől a felhő mintegy mellékesen még egy női hassá is változik, meg még arra is hajlandó a valóság, hogy egy fal részébe belegyömöszöljön egy napsütötte felhődarabot, mintha konzerv volna, amit aztán már tényleg csak le kell fényképezni... de ezt a lucernát akkor se értem. Mert ezekre semmi szüksége nem lenne se a valóságnak, se Bartis Attilának, igazán nincs is semmi különös abban a pár lucernalevélben, mert az azért tiszta és világos, hogy nem ez volt a képnek a célja: de ez a pár lucernalevél mégis pont úgy áll, ahogy állnia kell, a birka arca előtt... igazodva a kompozícióhoz, grátisz. Csak úgy. Költészetből.

Szóval ezek a képek itt Bartis Attilának a versei. Azért is merem ezt kijelenteni, mert párba vannak állítva, vagyis a költészet talán legalapvetőbb módszerét láthatjuk: egy dolgot azonosítunk a másik dologgal: jé, ez olyan, mint a...!, jé, ez meg pont az! Bartis egymás mellé tesz parton heverő faágat, fekvő női testet – és ettől valamit megtudunk a fekvés lényegéről. Szabálytalan négyszög alakú valamit és szabálytalan négyszög alakú hiányt, hogy megtudjunk valamit a hiány hiányáról. És megtudjuk, hogy lényegileg ugyanaz egy bárkának a megmaradt váza és egy műkarácsonyfa egy üres sarokban. És egymás mellé kerül a természetes fény és a mesterséges fény – és ugyanazok. És ugyanaz a falombozat meg a felhőzet, és a felhőtorony meg a másik felhőtorony; ahogy ott azon a képen egy lényegű az a parton heverő autógumi és a mögötte lévő óceán: mindkettő maga a Végtelenség. Ezek mind, mind ugyanazok, mert bizony a költészet néha akkor tud a legjobban meglepni, amikor nem mond az égvilágon semmi újat.

Bartis Attila a képeivel és a képpárjaival megírja a verseit, amik helyett amúgy prózát szokott írni.

Az ember elmehet Jáva szigetére, el is bújhat ott Európa ijesztő kiürültsége elől, de ha ott is fényképez, előbb-utóbb visszahozza a képeit Európába, és kiállítja. És itt fogunk állni mi, ennyien, vagy többen, és megfürdünk ezeknek a képeknek az aurájában, összhatásában. És ezek a képek felszabadítanak minket egy kis időre az evilágiság és a jelenben létezés kényszere alól. Megfürdünk ezekben a hatalmas égboltokban, mert Bartis indonéziai fotográfiáin az ég és az ő felhői éppen olyan szerepet töltenek be, mint például a németalföldi festészetben.

Hogy mitől nagyszerűek ezek a képek? Hogy mitől van az, hogy olyanokat is felszabadítanak, akik igazán benne vannak az úgymond „kortárs” képzőművészetben, azt élük, európaiak, 21. századiak? Szűcs Attila Bartis képei láttán fel meri tenni a kérdést: „Van-e lélek?”, Katharina Narbutovic „lélegzetnyi örökkévalóságot” említ, Petrányi Zsolt az „időtleniséget”. Én sem bírom megállni, hogy ne mondjam ki: Bartis Attila összes képe a Teremtett Világról szól, akár nincs, akár van Teremtő.

De annak, aki mégis, makacsul a fotográfia lényegét keresi ezekben a képekben, és a költészet meg az Isten neki kevés magyarázatul, annak azt ajánlom, hogy mégiscsak keressen a képeken rejtett párhuzamosokat és lucernával takart birkaarcokat, és azoknak fejtse meg a titkát. És ezeknek a nyomán elindulva minden Bartis-képen fog találni valamilyen hasonló részletet, amin eljuthat a fotográfia lényegéig.

